

İQTİSADI ARTIMIN TƏMİN OLUNMASININ ƏSAS XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Mahir Abbaszadə

AMEA-nın İqtisadiyyat İnstitutu, Bakı, Azərbaycan

Xülasə. Tədqiqatın əsas məqsədi iqtisadi artımın mahiyyətini və məzmununu, ÜDM-in artımının əsas xüsusiyyətlərini təhlil etmək, bu sistemin fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi istiqamətində təklif və tövsiyələr verməkdən ibarətdir. Məqalədə ölkənin ixrac imkanlarının artırılması və iqtisadi artımın təmini məsələlərinə də baxılmış, bu sahədə mövcud vəziyyət tədqiq edilmişdir. Tədqiqatda həm milli, həm də qlobal baxımdan iqtisadi artımın əsas mərhələləri təhlil edilərək, onların qarşılıqlı əlaqəsi və təsir mexanizmi müəyyən olunmuş, ölkə iqtisadiyyatının qlobal proseslərə inteqrasiyası prosesində yarana biləcək mənfi təzahürlərin aradan qaldırılması yolları kompleks şəkildə göstərilmişdir.

Açar sözlər: ümumi daxili məhsul, iqtisadi artım, ixrac imkanı, inteqrasiya, qloballaşma.

KEY FEATURES OF ENSURING ECONOMIC GROWTH

Mahir Abbaszade

Institute of Economics ANAS, Baku, Azerbaijan

Abstract. The main objective of the study is to analyze the essence and content of economic growth, the main characteristics of GDP growth, to make suggestions and recommendations towards improving the performance of this system. As a result of the research the issues of increasing the country's export opportunities and ensuring economic growth were also considered and the current situation in this area was investigated. The study analyzed the main stages of economic growth both from a national and global point of view, identified their interaction and mechanism of influence, identified ways of eliminating negative manifestations that may arise in the process of integration of the country's economy into global processes.

Keywords: gross domestic product, economic growth, export opportunity, integration, globalisation.

ОСНОВНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА

Махир Аббасзаде

Институт Экономики НАНА, Баку, Азербайджан

Резюме. Основная цель исследования проанализировать сущность и содержание экономического роста, основные особенности роста ВВП, дать рекомендации и рекомендации по улучшению функционирования этой системы. В результате исследования были рассмотрены вопросы повышения экспортных возможностей страны и обеспечения экономического роста. В исследовании были проанализированы основные этапы экономического роста как с национальной, так и с глобальной точек зрения, определены механизм их взаимодействия и влияния, комплексно показаны пути устранения негативных проявлений, которые могут возникнуть в процессе интеграции экономики страны в глобальные процессы

Ключевые слова: валовой внутренний продукт, экономический рост, экспорт, интеграция, глобализация.

1. Giriş

İqtisadi artım və onun səmərəli təmin olunması problemləri - daim olaraq müvafiq elmi dairələr və mütəxəssislərin mərkəzi müzakirə obyektini təşkil etməkdədir. Çünki, bu nəzəriyyə - daim və müntəzəm şəkildə makroiqtisadi proseslərin tədqiqinin mərkəzi həlqələrindən biri hesab edilərək, dövlətin normal fəaliyyətinin əsas dayaqlarından birinə

çevrilmişdir. İqtisadi artım nəticələrinin artması və sürətlənməsi - hər bir ölkə iqtisadiyyatının dayanıqlı inkişafına təsir göstərən mühüm amillərdən biri kimi qəbul edilir. İstənilən ölkə iqtisadiyyatının mövcud vəziyyəti və perspektiv inkişafı, bu sahədə əldə edilən müsbət meyllər və uğurlar, yaxud cəmiyyətdə baş verən müəyyən çatışmazlıqlar, məhz iqtisadi artım prosesinin nəticəsi kimi meydana çıxır.

İqtisadi artımın müasir nəzəriyyəsinin qarşısında duran ən mühüm məsələlərdən biri cəmiyyətin mövcud sosial-iqtisadi problemlərinin səmərəli həllinə yönəlmiş məqsədyönlü tədbirlərin həyata keçirilməsidir. Düzdür, iqtisadi artımın klassik nəzəriyyəsi cəmiyyətin əsas sosial problemlərindən bir qədər uzaq olaraq və iqtisadi fəaliyyətin kəmiyyət tərəflərinə daha çox üstünlük verərək, mövcud inkişaf mexanizminə təkan verirdi. Lakin dünya iqtisadiyyatında baş verən proseslərə baxmayaraq, bu mühüm məsələnin həlli yollarının düzgün araşdırılması və yenidən tədqiq olunması zərurəti meydana çıxır. Çünki, iqtisadi artımın kəmiyyət ölçüləri bazar iqtisadiyyatı yolunu seçmiş ölkələrdə olduğu kimi, Azərbaycan Respublikasında da yeni təmayüllü sosial-iqtisadi inkişaf proseslərinə müəyyən problemlər yaradır. Kəmiyyət parametrlərindən keyfiyyət göstəricilərinə keçid isə, iqtisadi artımın qiymətləndirilməsində, onun bu parametrlərinin mövcud durumunu əks etdirən optimal sistemlərin axtarışı probleminin səmərəli həllini tələb edir. Bu məsələlərin nəzəri-metodoloji problemlərinin həlli isə, öz aktuallığı ilə daha çox seçilərək, həm də diqqəti cəlb edir.

Beynəlxalq təcrübə göstərir ki, iqtisadi artım bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqədə olan aşağıdakı iki göstərici ilə müəyyən edilir. Müəyyən dövr ərzində: real ümummilli və ya xalis milli məhsulun artması; hər nəfərə düşən real ümummilli və ya xalis milli məhsulun artması. Nəzərə almaq lazımdır ki, bunlardan hər hansı birindən istifadə olunması nəzərdən keçirilən sosial-iqtisadi hadisənin əsas xüsusiyyətlərindən asılıdır. Məsələn, ölkənin hərbi-siyasi potensialı problemi diqqət mərkəzində olduqda birinci, ayrı-ayrı ölkələrdə və regionlarda əhalinin həyat səviyyəsi müqayisə olunduqda isə ikinci göstəricidən istifadə etmək daha münasibdir. İqtisadi artım bir qayda olaraq faizlə ifadə olunan illik artım sürəti ilə ölçülür. Ümumiyyətlə, makroiqtisadi səviyyədə iqtisadi artımın ən mühüm göstəriciləri bunlar hesab olunur: ÜMM-in və ya milli gəlirin artması; hər nəfərə düşən ÜMM və milli gəlirin artması; bütövlükdə sahələr üzrə və hər nəfərə düşən sənaye məhsulları istehsalının artım sürəti.

Son illər iqtisadi statistikada dəyişən dinamikəni öyrənmək üçün artım əmsalı, artım sürəti və əlavə artım sürəti göstəricilərindən istifadə olunur. Qeyd edək ki, artım əmsalı aşağıdakı düsturla hesablanır: $y = a_1 : a_0$

Burada: a_1 və a_0 – müvafiq olaraq hesabat və əsas dövrlərdəki göstəriciləri ifadə edir. Bundan başqa artım sürəti artım əmsalının 100%-ə vurulması, əlavə artım sürəti isə artım sürətindən 100% çıxılması yolu ilə alınır.

İqtisadi artıma aşağıdakı amillər təsir edir: təbii ehtiyatların kəmiyyəti və keyfiyyəti; əmək ehtiyatlarının kəmiyyəti və keyfiyyəti; əsas kapitalın dəyəri; elmi-texniki tərəqqi;

sahibkarlıq qabiliyyəti və idarəetmə bacarığı. Nəzərə almaq lazımdır ki, bunları birlikdə təklif amilləri adlandırmaq olar. İstehsalın mümkün olan fiziki artımına məhz bu amillər imkan verir. Keyfiyyətinə görə daha yaxşı hesab olunan ehtiyatların çox olması isə texnoloji potensial da daxil olmaqla real məhsul istehsalının artırılmasına şərait yaradır.

Qeyd etmək yerinə düşər ki, bu gün ölkəmiz üçün iqtisadiyyatın rəqabət qabiliyyətlilik səviyyəsinin qorunub saxlanılması müstəsna əhəmiyyət kəsb edir. Belə ki, həmin prosesin qorunub saxlanılması və inkişaf etdirilməsi iqtisadi inkişafa təsir edən əsas amillərdən, elementlərdən biridir və iqtisadi artımın güclənməsinə də güclü təsir göstərir.

Məlumdur ki, Azərbaycan Respublikası ikinci dəfə öz müstəqilliyini əldə etdikdən və dünya dövlətləri cərgəsinə qoşulduqdan sonra, onun iqtisadiyyatı da köklü dəyişikliklərə məruz qaldı. Müstəqilliyin ilk illərində ölkə iqtisadiyyatında baş verən destruktiv meyillər nəticəsində ümumi daxili məhsulun (ÜDM) həcmi kəskin şəkildə aşağı düşərək, iqtisadi proseslərdə gərginlik müşahidə edilməyə başlandı. Güclü inflyasiya prosesləri, ənənəvi bazarların itirilməsi və əvvəlki iqtisadi əlaqələrin dekonstruksiyası nəticəsində iqtisadi artım meyilləri tamamilə dayanaraq, tənəzzülə doğru güclü sıçrayış prosesləri baş verməkdə idi. Məhz belə bir məqamda, ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdışı nəticəsində ölkə iqtisadiyyatının böhrandan qurtulması ümidi yarandı. Böyük və düzgün idarəçilik qabiliyyətinə malik olan və xilaskarlıq missiyasını həyata keçirən Heydər Əliyevin yeni fəaliyyətinin ilk istiqamətlərindən biri – iqtisadiyyatın böhran vəziyyətlərindən çıxarılaraq dirçəldilməsi və iqtisadi artımın bərpa edilməsi oldu. Böyük gərginliklər hesabına həyata keçirilən uğurlu islahat yönümlü tədbirlər, xüsusən də “Əsrin müqaviləsi”nin imzalanması nəticəsində, Müstəqil Azərbaycan iqtisadiyyatının dayanıqlı inkişafına şərait yaradan iri investisiyalar cəlb olundu.

Bu gün ölkəmizdə mövcud iqtisadi potensiala əsaslanan və dayanıqlı inkişaf səviyyəsini təmin etmək istiqamətində kompleks tədbirlər həyata keçirilir. Çünki, əsas məsələ Azərbaycan Respublikasının milli maraqlarının daim qorunması, ölkə iqtisadiyyatının bazar münasibətləri və mövcud mənafeələr sisteminin tələblərinə uyğun şəkildə inkişaf etdirilməsidir. Ölkəmizdə bu tip münasibətlərin səmərəli təşəkkülü və inkişafının əsas məqsədi – milli dirçəlişin, dayanıqlı inkişafın və sürətlə qloballaşan dünya dövlətlərinin iqtisadi integrasiyasına qovuşmanın tam təmin edilməsidir. Bu gün ölkəmizdə müşahidə edilən sosial-iqtisadi inkişaf, nəticə etibarilə ölkə vətəndaşlarının həyat səviyyəsinin və yaşayış tərzinin yüksəldilməsinə yönəlməklə, liberallaşmanın sürətlənməsini və iqtisadi modernləşmənin mərhələli şəkildə aparılmasını təmin edir. İqtisadi artıma söykənən həmin model - hər bir təsərrüfat subyekti, ölkə regionları və bütövlükdə dövlətimizin möhkəm və dayanıqlı inkişafını təmin edən məntiqlərə söykənərək, sivil bazar münasibətlərinə uyğun aparılan islahatların əsas parametrlərini özündə əks etdirir.

İnkişaf etmiş ölkələrdə olduğu kimi, Azərbaycan Respublikasında da iqtisadiyyatın inkişafının yeni, keyfiyyət mərhələsinə daxil olması, xüsusən də elm tutumlu texnologiyaların

sürətli inkişafı nəticəsində iqtisadi artımın kəmiyyət parametrlərindən keyfiyyət göstəricilərinə keçməsi və baş verən digər anoloji proseslər – bu mühüm iqtisadi anlayışın mahiyyəti və məzmun elementlərini yeni çalarla tədqiq etməyi qarşıya məqsəd kimi qoyur. Bu baxımdan, yuxarıda göstərilən fikir və mülahizələr - məqalənin mövzusunun seçiminin aktual olduğunu əks etdirərək, həm də çox mühüm nəzəri və praktiki əhəmiyyətə malik olduğunu göstərir.

2. İqtisadi artımın əhəmiyyəti və rolunun müəyyənləşdirilməsi

İqtisadi artımın təmin edilməsinin mənbələri və əsas istiqamətləri uzunmüddətli dinamik və davamlı inkişafın əsas xüsusiyyətlərini əks etdirərək onunla şərtlənir ki, bu prosesin hər bir həlqəsində, mərhələsində yaranan müəyyən problemlərin uğurlu həlli – onun səmərəli təmin olunmasında əsas hədəflərin düzgün seçilməsindən asılıdır. Onlar bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqə və bağlılıqda olaraq, ümumi məsələnin inkişafını sürətləndirir.

Bununla yanaşı, ölkə qarşısında duran strateji əhəmiyyət kəsb edən iqtisadi məqsədlərin həllinə və irimiqyaslı yeni proqramların həyata keçirilməsinə şərait yaranır. Bu proses həm də ölkə daxilində və beynəlxalq səviyyədə baş verən sosial-iqtisadi xarakterli müxtəlif məsələlərin daha səmərəli həll olunmasına imkan verərək, mövcud resursların məhdudluğu ilə əlaqədar olan problemlərin lazımı səviyyədə həllinə şərait yaradır, həmçinin mövcud iqtisadi siyasi tədbirlərə uyğun olaraq, diversifikasiya istiqamətlərində qarşıda duran zəruri vəzifələrin həllini yüngülləşdirir [1].

Aparılan tədqiqatlar onu göstərir ki, iqtisadi artımın təmin olunmasının əsas mənbələri və prioritet istiqamətləri həm geniş və əhatəli olmaqla, həm də onun inkişaf mərhələlərini özündə əks etdirir.

İqtisadiyyatın rəqabətqabiliyyətinin artırılması, makroiqtisadi sabitliyin qorunması, monetar və fiskal siyasətin balanslı koordinasiyasının gücləndirilməsi, maliyyə xidmətləri bazarının inkişaf etdirilməsi, biznes mühitinin daha da yaxşılaşdırılması və özəl təşəbbüsün dəstəklənməsinin genişləndirilməsi başlıca hədəflərdəndir. Eyni zamanda, xarici ticarət və investisiya siyasətinin təkmilləşdirilməsi, enerji, nəqliyyat, tranzit və logistika infrastrukturunun inkişaf etdirilməsi, İKT və rabitə xidmətlərindən istifadə imkanlarının genişləndirilməsi də əsas prioritetlərdən hesab olunur. İnnovasiya fəaliyyətinin inkişaf etdirilməsi, insan kapitalının inkişafının təmin edilməsi, ətraf mühitin qorunması, şəhər və kənd yerlərində infrastrukturun və sosial xidmətlərin inkişaf etdirilməsi, qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi və institusional potensialın gücləndirilməsi kimi istiqamətlər də önəmlidir.

İqtisadiyyatın strukturunun təkmilləşdirilməsi - neft-qaz sektoru və neft-kimya sənayesinin modernləşdirilməsi, qeyri-neft sənayesinin şaxələndirilməsi və inkişaf etdirilməsi, alternativ və bərpa olunan enerji mənbələrindən istifadə imkanlarının genişləndirilməsi və sair anoloji istiqamətlər yaxın dövrlərin başlıca prioritetlərindən ibarətdir. Bizim hədəflərimiz sırasına kənd təsərrüfatının intensiv inkişafının təmin olunması və ərzaq təhlükəsizliyinin gücləndirilməsi, ticarət və xidmət fəaliyyət növlərinin genişləndirilməsi və inkişaf etdirilməsi,

xarici ticarətin və investisiyaların strukturunun təkmilləşdirilməsi, regional ixtisaslaşmanın və regionların tarazlı inkişafın dəstəklənməsi kimi istiqamətlər də daxildir”.

Hesab edirik ki, yuxarıda göstərilən məsələlər ölkə iqtisadiyyatının həm mövcud, həm strateji inkişaf istiqamətlərini və həm də 2004-2018-cü illər ərzində, neft bumu zamanı əldə olunmuş yüksək iqtisadi artım potensialını özündə əks etdirərək, dayanıqlı iqtisadi inkişafın yeni artım yanaşmasına uğurlu uyğunlaşması üçün əlverişli şərait yarada bilər. Belə ki, ölkənin gələcək iqtisadi artımının hansı "artım nöqtələri" vasitəsilə təmin edilməsi çox mühüm və strateji qərardır. Bu zaman aktiv şəkildə kapital yığıcı modelinin yeni strateji dövrə uyğun olaraq, əlavə dəyərin formalaşdırma imkanları nəticəsində gələcək artım yanaşması ilə bağlı ölkənin qarşısında iki seçim vardır:

- əməltutumlu artım yanaşması;
- məhsuldarlıq-effektivlik əsaslı artım yanaşması.

Qlobal dəyər zəncirinə inteqrasiya, iqtisadi artımın keyfiyyəti və dayanıqlılığı baxımından münasib və məntiqli zaman dövründə məhsuldarlıq- effektivlik əsaslı iqtisadi artım yanaşmasına transformasiya edilməsi strateji seçim ola bilər. Lakin, yaxın və ortamüddətli dövrdə hər iki modelin kombinasiyasından istifadə edilməsi - strateji seçim yanaşmasına keçid müddətinin daha qısa, optimal vaxt ərzində reallaşdırılmasına imkan verə bilər.

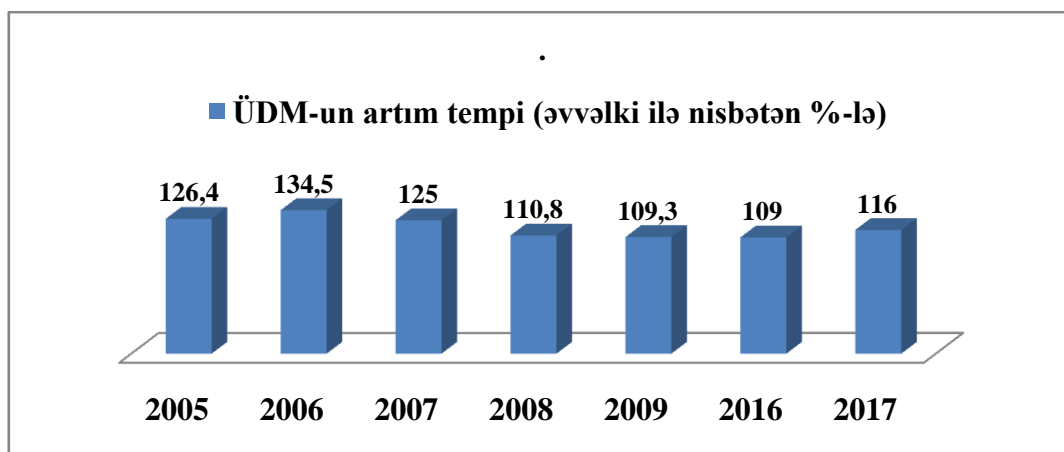
Beləliklə, mövcud şəraitdə ölkəmizdə iqtisadi artım templərinin yeni, postneft erasının tələblərinə uyğun həm mənbə, həm də prioritet istiqamətlərinin dəyişdirilməsi imkanları yaranmışdır. Bu zaman mövcud xammal və onun ilkin emalından alınmış məhsulların ixracı prosesində daxil olan yığımlardan, əsas etibarilə qabaqcıl texnologiyaların düzgün mənimsənilməsi və iqtisadiyyatın struktur- texnoloji islahatları məqsədilə istifadə etmək lazımdır. Ölkənin yanacaq- sürtgü kompleksindən mövcud asılılığını zəiflətmək üçün, ciddi struktur dəyişikliklərinin aparılması zəruridir. Azərbaycanın uzunmüddətli sosial-iqtisadi inkişaf strategiyasında da məhz bu vəzifə diqqət mərkəzində durur.

Son illər Azərbaycanda 1996-cı ildən etibarən real ümumi daxili məhsulun artımına nail olduğunu qeyd etmək lazımdır. Məsələn, ÜDM-in artım tempi 2008-ci ildə 110,8% olmuşdursa, 2016-cı ildə bu göstərici 109% , 2017-ci ildə isə bu göstərici artaraq 116% təşkil etmişdir. Yalnız ölkəmizdə 2017-ci ildə ÜDM-in həcmi 70135,1 mln.manata çatmışdır. Bundan başqa adam başına düşən ÜDM-in həcmi isə 2015-ci illə müqayisədə 2008-ci ildə 3 dəfə artaraq 4603,7 manat, 2017-ci ildə isə 4.8 dəfə artaraq 7205 manat olmuşdur. Qeyd olunanlar Azərbaycanda iqtisadi inkişafın və artımın son illər davamlı olaraq mövcudluğunu təsdiq edir (Cədvəl 1 və Şəkil 1).

Cədvəl 1. Azərbaycan Respublikası üzrə adambaşına düşən ÜDM-in son illər üzrə əsas dəyişmə dinamikası

İllər	2005	2006	2007	2008	2009	2016	2017
Adam başına düşən ÜDM (manat)	1494,3	2208,2	3296,6	4603,7	3917,3	6269,6	7205

Mənbə: www.stat.gov.az/pdf/Azərbaycanın_statistik_göstəriciləri/2018

Şəkil 1. Son illər üzrə Azərbaycanda ÜDM-un artım tempinin dəyişmə tendensiyası (əvvəlki ilə nisbətən %-lə)

Əmtəə ixracının iqtisadi artımda əsas və mühüm rol oynamasına baxmayaraq, Azərbaycan Respublikasında bu sahədə əsaslı, köklü problemlər mövcuddur. Belə problemlər isə dayanıqlı iqtisadi artımın yaradılmasına mane ola bilər. Nəzərə almaq lazımdır ki, Azərbaycanda ixrac məhsullarının nomlenklaturası hələlik aşağı səviyyədədir. Belə ki, çox az çeşiddə mal, ümumi ixracın əksər hissəsini təşkil edir. İkincisi, ixrac olunan məhsulların əksəriyyəti ölkəmizin müqayisəli üstünlüyünə əsaslanmır və bilavasitə istehsal prosesinin nəticəsi deyildir. Üçüncüsü isə, fəaliyyət göstərən təsərrüfat subyektlərinin hələ ki, çox az hissəsi ixrac və ümumilikdə iqtisadi artım prosesində iştirak edir. Göründüyü kimi, göstərilən məsələlərin lazımi səviyyədə həll olunması dayanıqlı iqtisadi inkişafa uyğun şəkildə iqtisadiyyatın rəqabətqabiliyyətliliyinin yüksəldilməsinə və davamlı inkişafın təmin olunmasına mühüm təkan verə bilər [2].

Sözsüz ki, iqtisadi artımın təmin olunmasının əsas, prioritet istiqamətlərindən biri də məhsuldarlıq göstəricisi ilə bağlıdır. Məhsuldarlıq, ümumiyyətlə istehsalın istifadə edilən məsrəf miqdarına nisbətidir. Məhsuldarlığın artımının əsasında yetişmiş insan gücü, texnologiyanın inkişafı, yeni istehsal texnikalarının tapılması və istehsal amillərinin əsas istiqamətlərinin dərinləşməsi dayanır. Təbii ki, texnologiya sahəsindəki yeniliklər istehsalın məhsuldarlığını artırır. Lakin bunlar arasında ən əhəmiyyətli amil – yetişmiş insan gücüdür. Çünki, istehsal və əmək məhsuldarlığı yalnız insan qabiliyyəti və çalışması nəticəsində mümkündür. Belə olduğu halda, insanı mükəmməl şəkildə məlumatlandıraraq, düşüncə və əməyindən maksimum dərəcədə faydalanaraq, məhsuldarlığı artırmaq və onların öz

qabiliyyətlərini nümayiş etdirmələri üçün, bütün insanlara sərmayə yardımının təmin edilməsi olduqca vacibdir .

Qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin 2016-cı il 6 dekabr tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasının milli iqtisadiyyat perspektivi üzrə Strateji Yol Xəritəsi”ndə ölkə iqtisadiyyatının keçdiyi yol iqtisadi artımın mərhələləri üzrə ətraflı şəkildə SWOT (GZİT) təhlil edilmişdir.

3. Makroiqtisadi sabitliyin təmin olunması məsələləri

İnkişaf etmiş ölkələrdə olduğu kimi, bu gün Azərbaycanda səmərəli bazar münasibətlərinin təşəkkülü və inkişafının əsas məqsədi – mili dirçəlişin, dayanıqlı inkişafın və sürətlə qloballaşan dünya dövlətlərinin iqtisadi inteqrasiyasına qovuşmanın tam təmin edilməsidir. Bu gün ölkəmizdə müşahidə edilən sosial-iqtisadi inkişaf, nəticə etibarilə ölkə vətəndaşlarının həyat səviyyəsinin və yaşayış tərzinin yüksəldilməsinə yönəlməklə, liberallaşmanın sürətlənməsini və iqtisadi modernləşmənin mərhələli şəkildə aparılmasını təmin edir. Özünəməxsus xüsusiyyətlərə malik olan bu model - hər bir təsərrüfat subyekti, ölkə regionları və bütövlükdə dövlətimizin möhkəm və dayanıqlı inkişafını təmin edən məntiqlərə söykənərək, sivil bazar münasibətlərinə uyğun aparılan islahatların əsas parametrlərini özündə əks etdirir.

Artıq ölkəmizdə dinamik sosial-iqtisadi tərəqqini təmin edən sabitliyin qorunub saxlanması, Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq arenada nüfuz və mövqelərinin möhkəmləndirilməsi, sosial həyatın bütün sahələrində mütərəqqi islahatların aparılması istiqamətində çoxlu mühüm addımlar atmışdır [4].

Dünyada gedən mütərəqqi inkişaf meyllərini nəzərə almaqla iqtisadi, sosial və siyasi sahələrdə qloballaşan dünyaya daha sıx inteqrasiya əsasında cəmiyyətin dünyəviləşməsi və müasirləşməsi; milli mənafeləri nəzərə almaqla, yerli potensialın tam amilə hərəkətə gətirilməsi və istifadə olunması, başqa sözlə iqtisadiyyatın inkişafı və strukturunun təkmilləşdirilməsi – bir tərəfdən, milli mənafelərimizə və daxili potensialdan səmərəli istifadəyə uyğunlaşdırılmalı, digər tərəfdən isə dünya iqtisadiyyatına inteqrasiyasının inkişafı tələblərinə hərtərəfli cavab verməlidir [3].

Beləliklə, Azərbaycanda demokratik cəmiyyətin öz əsasları üzərində yüksək inkişafı və təkmilləşdirilməsinə uyğun düzgün siyasət yeridildiyi şəraitdə respublikamızın hərtərəfli inkişafı, həmçinin zəngin və qüdrətli dövlətə çevrilməsi mümkün olacaqdır. Bizim gələcək cəmiyyətimiz – onun iqtisadi, siyasi, sosial və mənəvi-əxlaqi xüsusiyyətləri isə millilik meylləri ilə dünyəviliyin vəhdətinə əsaslanan keyfiyyət hallarını özündə birləşdirəcəkdir”.

Bütün bunlar isə, iqtisadi artıma söykənən milli inkişaf modelinin uğurlu şəkildə həyata keçirilməsinin nəticəsi kimi çıxış edir.

Nəticə. İqtisadi artım – hər bir ölkədə ÜDM-nin, yaxud da məcmu məhsul buraxılışının potensial artımını əks etdirir. Başqa sözlə desək, iqtisadi artım o vaxt öz yerini tutmuş, yaxud öz dəyərini almış olur ki, ölkənin ixrac imkanları daha da genişlənsin.

İqtisadi artımın təmin olunması prosesində iş qüvvəsinin keyfiyyəti, orada çalışanların mövcud təcrübəsi, savad səviyyəsi öz fəaliyyətinə yanaşma bacarığı və digər şərtlər mühüm ünsür və elementlərdən biri hesab edilir.

Bununla yanaşı, ölkə qarşısında duran strateji əhəmiyyət kəsb edən iqtisadi məqsədlərin həllinə və irimiqyaslı yeni proqramların həyata keçirilməsinə şərait yaranır. Bu proses həm də ölkə daxilində və beynəlxalq səviyyədə baş verən sosial-iqtisadi xarakterli müxtəlif məsələlərin daha səmərəli həll olunmasına imkan verərək, mövcud resursların məhdudluğu ilə əlaqədar olan problemlərin lazımı səviyyədə həllinə şərait yaradır, həmçinin mövcud iqtisadi siyasət tədbirlərinə uyğun olaraq, diversifikasiya istiqamətlərində qarşıda duran zəruri vəzifələrin həllini yüngülləşdirir.

Aparılan tədqiqatlar onu göstərir ki, iqtisadi artımın təmin olunmasının əsas mənbələri və prioritet istiqamətləri həm geniş, həm də əhatəli olmaqla, həm də onun inkişaf mərhələlərini özündə əks etdirir. İqtisadi artımın prioritet istiqamətlərinə yanaşma tərzini və onun əsaslandırılması ilə bağlı iqtisadçı alimlər arasında çoxsaylı fikir və müşahidə halları mövcuddur.

İqtisadiyyatın strukturunun təkmilləşdirilməsi - neft-qaz sektoru və neft-kimya sənayesinin modernləşdirilməsi, qeyri-neft sənayesinin şaxələndirilməsi və inkişaf etdirilməsi, alternativ və bərpa olunan enerji mənbələrindən istifadə imkanlarının genişləndirilməsi və sair anoloji istiqamətlər yaxın onilliyin başlıca meyarlarından olmalıdır. Məhz buna görə də iqtisadi artımın təmin olunması sahəsində dövlət səviyyəsində davamlı tədbirlərin görülməsi məqsədəuyğun hesab olunmalıdır.

Ədəbiyyat

1. Qənbərov F.Ə., (2012), Xarici iqtisadi əlaqələr və iqtisadi artım, Bakı, Elm, 251 s.
2. Aliyev İ.H., (2013), Strateji hədəfləri fəth edən yeni təfəkkürlü lider, Bakı, Avropa, 269s.
3. www.president.az/articles/22480
4. Nuriyev Ə.X., (2013), Azərbaycanada iqtisadi inkişaf və modernləşmə siyasətinin konseptual əsasları, Bakı, Avropa, 369 s.